

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Юридичний факультет
Кафедра історії та теорії держави і права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор
Котляр Ю. В.

“31” 08 2023 року

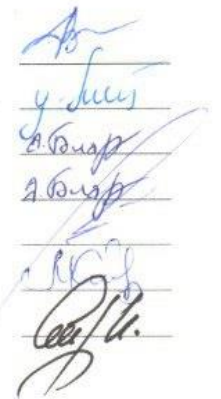
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА»

Спеціальність 081 «Право»

Розробник
Завідувач кафедри розробника
Завідувач кафедри спеціальності
Гарант освітньої програми
Декан юридичного факультету
Т.в.о. директора НН ІПО
Начальник НМВ

Валецька О.В.
Лісна І.С.
Блага А.Б.
Блага А.Б.
Січко Д.С.
Зуб К. М.
Шкірчак С.І.

Миколаїв – 2023 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни		
Найменування дисципліни	Теорія держави і права		
Галузь знань	Право		
Спеціальність	Право		
Спеціалізація (якщо є)	-		
Освітня програма			
Рівень вищої освіти	Бакалавр		
Статус дисципліни	Нормативна		
Курс навчання	I		
Навчальний рік	2024-2025		
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма	
	I, II	I, II, III	
Загальна кількість кредитів ЄКТС / годин	7 кредитів / 210 годин (ДФН) 7 кредитів / 210 годин (ЗФН)		
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма	
	– лекції	66	12
	– семінарські заняття	66	18
	– годин самостійної роботи студентів	108	210
Відсоток аудиторного навантаження	55%	13%	
Мова викладання	Українська		
Форма підсумкового контролю	Залік, іспит		

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: забезпечення засвоєння студентами основних, фундаментальних державно-правових термінів і понять, зрозуміння студентами зв'язку між державою і правом, а також основних закономірностей виникнення, еволюції і функціонування держави і права.

Завдання:

1. Аналіз основних категорій, які використовуються в теорії держави і права.
2. Опанування основною юридичною термінологією.
3. Визначення причин і умов походження і розвитку держави і права, основних напрямків їхньої еволюції.
4. Всебічний аналіз сутності і функціонування держави на сучасному етапі.
5. Вивчення механізму і форми держави.
6. Аналіз сучасних концепцій праворозуміння і ознак права.
7. Засвоєння вчення про норму права, систему права, правову систему.
8. Вивчення правових систем сучасності.
9. Аналіз процесів правотворчості і законотворчості.
10. Вивчення джерел права.
11. Засвоєння теорії реалізації права.
12. Засвоєння вчення про правовідносини.
13. Аналіз юридичної техніки.
14. Вивчення засад правомірної поведінки; аналіз правопорушень і юридичної відповідальності.
15. Аналіз поняття правосвідомості і правової культури.

16. Аналіз понять і принципів створення і функціонування правової соціальної держави і громадянського суспільства.

Передумови вивчення дисципліни: «Теорія держави і права» як базова юридична дисципліна викладається одночасно з дисциплінами «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Конституційне право України».

Очікувані результати навчання:

У процесі вивчення дисципліни «Теорія держави і права» у студента мають бути сформовані наступні передбачені професійною програмою компетенції:

В результаті вивчення дисципліни студент отримує:

Загальні компетентності:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 1);
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 2);
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 3);
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК 4);
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК 6);
- здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗК 7);
- здатність бути критичним та самокритичним (ЗК 8);
- здатність працювати у команді (ЗК 9);
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (ЗК 10);
- здатність реалізувати свої права та свої обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК 11);
- здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми (ЗК 12);
- здатність зберігати та приумножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій (ЗК 13);
- цінування та повага різноманітності і мультикультурності (ЗК 14).

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності:

- здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності (СК 1);
- знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів (СК 2);
- повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи (СК 3);
- знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини (СК 4);
- здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, зокнайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право (СК 7);

- знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права. (СК 8);
- здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти (СК 11);
- здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції (СК 12);
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності (СК 13);
- здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості (СК 15);
- здатність застосовувати юридичну аргументацію (СК 16).

Програмні результати навчання:

- проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження (ПРН 3);
- застосовувати базові знання основних закономірностей юридичного мислення та пізнання, поняття і категорії, методології правової науки (ПРН 5);
- застосовувати базові знання термінології, основних фактів та елементів, знання класифікацій та категорій, принципів та узагальнень, теорій, моделей, структур (ПРН 7);
- застосовувати базові знання логічних основ побудови та функціонування системи права (ПРН 10).

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми			Самостійна робота
		Лекції	Семінарські	
1.	Предмет, метод, завдання, функції курсу „Теорія держави і права”. Зв’язок з іншими науками.	2	2	3
2.	Походження держави	2	4	3
3.	Поняття, типологія, ознаки держави	4	4	3
4.	Функції держави	2	2	3
5.	Форма держави. Форма правління.	4	4	3
6.	Форма держави. Форма державного устрою	2	2	3
7.	Форма держави. Форма політичного режиму.	2	2	3
8.	Механізм держави	4	4	3
9.	Демократична, соціальна та правова держава	2	2	3
10.	Людина, її правовий статус	2	2	3
11.	Громадянське суспільство і держава	4	2	3
12.	Основні теорії походження права	2	2	3
13.	Форми (джерела) права	2	2	4
14.	Праворозуміння. Сутність права.	2	2	4
15.	Функції та принципи права	2	2	4
16.	Норми права в системі соціальних норм	2	2	4

17.	Структура норми права. Способи викладення норм права	2	2	4
18.	Система права.	2	2	4
19.	Система законодавства	2	2	4
20.	Правова система	2	2	4
21.	Тип (сім'я) правових систем	2	2	4
22.	Нормативно-правовий акт. Види нормативно-правових актів.	2	2	4
23.	Систематизація нормативно-правових актів.	2	2	4
24.	Поняття, ознаки і види правовідносин. Підстави виникнення.	2	2	4
25.	Суб'єкти права як учасники правовідносин. Об'єкти правовідносин.	2	2	4
26.	Правосвідомість і правова культура.	2	2	4
27.	Глумачення норм права	2	2	4
	Правомірна поведінка і правопорушення	2	2	4
28.	Юридична відповідальність.	1	2	4
29.	Юридична практична діяльність. Юридичний процес.	1		4
	Всього за курсом	66	66	108

Заочна форма:

	Теми			Самостійна робота
		Лекції	Семінарські	
1.	Предмет, метод, завдання, функції курсу „Теорія держави і права”. Зв'язок з іншими науками.	2	2	7
2.	Походження держави	2	2	7
3.	Поняття, типологія, ознаки держави	2	2	7
4.	Функції держави		2	7
5.	Форма держави. Форма правління.			7
6.	Форма держави. Форма державного устрою			7
7.	Форма держави. Форма політичного режиму.			7
8.	Механізм держави			7
9.	Демократична, соціальна та правова держава			7
10.	Людина, її правовий статус			7
11.	Громадянське суспільство і держава			7
12.	Основні теорії походження права	2	2	7
13.	Форми (джерела) права	2	2	7
14.	Праворозуміння. Сутність права.	2	2	7
15.	Функції та принципи права		2	7
16.	Норми права в системі соціальних норм		2	7
17.	Структура норми права. Способи викладення норм права			7
18.	Система права.			7
19.	Система законодавства			7
20.	Правова система			7
21.	Тип (сім'я) правових систем			7
22.	Нормативно-правовий акт. Види нормативно-			7

	правових актів.			
23.	Систематизація нормативно-правових актів.			7
24.	Поняття, ознаки і види правовідносин. Підстави виникнення.			7
25.	Суб'єкти права як учасники правовідносин. Об'єкти правовідносин.			7
26.	Правосвідомість і правова культура.			7
27.	Тлумачення норм права			8
	Правомірна поведінка і правопорушення			
28.	Юридична відповідальність.			10
29.	Юридична практична діяльність. Юридичний процес.			10
	Всього за курсом	12	18	210

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

Денна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК ЮРИДИЧНА НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теорія держави і права, об'єкт. предмет, завдання. 2. Функції теорії держави і права. 3. Загальні принципи в теорії держави і права. 4. Методи теорії держави і права. 5. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук.
2	<p>Тема 2. ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні теорії походження держави. 2. Публічна влада в первісному суспільстві. 3. Ознаки держави, якими вона відрізняється від публічної влади первіснообщинного ладу. 4. Загальні закономірності походження права і держави. 5. Особливості походження держави у різних народів світу
3	<p>Тема 3. ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ, СУТНІСТЬ ДЕРЖАВИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і ознаки держави. 2. Соціальна і державна влада. 3. Суверенітет держави.
4	<p>Тема 4. ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ, СУТНІСТЬ ДЕРЖАВИ (продовження).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Суверенітет народу і його співвідношення з суверенітетом держави. 2. Суверенітет нації і його співвідношення з суверенітетом держави. 3. Типологія держав.
	<p>Тема 5. Функції держави</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та види функцій держави.

5	<ol style="list-style-type: none"> 2. Характеристика внутрішніх функцій держави. 3. Характеристика зовнішніх функцій держави. 4. Форми здійснення функцій держави її органами.
6	<p>Тема 6. Форма держави, її поняття, структура. Форма правління.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Форма держави та її складові. 2. Монархія як форма державного правління. Види монархій. 3. Республіка як форм державного правління. Види республік. 4. Особливості змішаних республік.
7	<p>Тема 7. Форма держави. Форма державно-територіального устрою.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття форми державно-територіального устрою. 2. Унітарні і федеративні держави як основні форми державно-територіального устрою. 3. Конфедерація, співдружність, міждержавне об'єднання.
8	<p>Тема 8. Форма держави. Форма державного (політичного) режиму.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття форми державного (політичного) режиму. 2. Характеристика демократичного режиму. Види демократичного режиму. 3. Характеристика та різновиди авторитарного режиму. 4. Характеристика та різновиди тоталітарного режиму.
9	<p>Тема 9. Механізм держави і державний апарат</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Механізм держави, ознаки, структура. 2. Державний апарат як центральний елемент механізму держави. 3. Державні органи як первинні елементи державного апарату. 4. Державні підприємства і установи в механізмі держави. 5. Поділ влади як принцип організації і діяльності державного апарату. 6. Система «стримувань і противаг» як умова реалізації принципу поділу влади. 7. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої, судової влади. 8. Місцеві державні органи і органи місцевого самоврядування
10	<p>Тема 10. Механізм держави і державний апарат</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поділ влади як принцип організації і діяльності державного апарату. 2. Система «стримувань і противаг» як умова реалізації принципу поділу влади. 3. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої, судової влади. 4. Місцеві державні органи і органи місцевого самоврядування
11	<p>Тема 11. Демократична, правова, соціальна держава</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та ознаки демократичної держави 2. Правова держава, поняття та ознаки. 3. Соціальна держава.
12	<p>Тема 12. Громадянське суспільство, його політична система і держава</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття, ознаки і структура громадянського суспільства 2. Взаємодія громадянського суспільства і держави. 3. Політична система громадянського суспільства і місце в ній держави. 4. Правова культура суспільства, її ознаки, структура, види.
13	<p>Тема 13. Людина та її правовий статус.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Людина, особа, громадянин: співвідношення понять. 2. Правовий статус людини, його ознаки і структура 3. Види правових статусів людини 4. Теорія поколінь прав людини. 5. Види основоположних прав і свобод людини і громадянина. 6. Основні обов'язки людини і громадянина.

14	<p>Тема 14. Основні теорії походження права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні теорії походження права. 2. Соціальне нормативне регулювання в первісному суспільстві. 3. Відмінності норм права від норм-звичаїв первісного суспільства. 4. Взаємозв'язок права і держави.
15	<p>Тема 15. Утворення права в державно- організованому суспільстві. Форми (джерела) права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і основні етапи (рівні) утворення права в державно-організованому суспільстві. 2. Джерело і форма права. Джерела (форми) права в державах світу і Україні. 3. Нормативно-правовий договір. 4. Правовий звичай. 5. Правовий прецедент. Прецеденти Європейського Суду з прав людини. 6. Релігійно-правовий текст. 7. Правова доктрина. Коментарі до юридичних текстів.
16	<p>Тема 16. Праворозуміння. Сутність права.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні концепції (типи) праворозуміння. 2. Багатозначність права. 3. Поняття та ознаки об'єктивного права. 4. Сутність права. 5. Цінність права.
17	<p>Тема 17. Функції права. Принципи права.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Функції права. 2. Принципи права. 3. Співвідношення права і закону.
18	<p>Тема 18. Норми права в системі соціальних норм</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Соціальні норми. 2. Технічні та техніко-юридичні норми. 3. Норми моралі і норми права. 4. Норми-звичаї та норми права. 5. Корпоративні норми і норми права. 6. Норма права, її ознаки.
19	<p>Тема 19. Види норм права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Класифікація норм права. 2. Норми матеріального і процесуального права, їх взаємозв'язок і відмінність. Особливість процедурних норм матеріального права. 3. Спеціалізовані (нетипові) норми права.
20	<p>Тема 20. Структура норми права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структура норми права. 2. Характеристика основних елементів структури норми права. 3. Способи (прийоми) викладення норм права в приписах статей нормативно-правових актів. Співвідношення норми права і припису статті нормативно-правового акта.
21	<p>Тема 21. Система права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття системи права, її структура. 2. Приватне і публічне право як правові спільності. 3. Галузі права. 4. Загальна характеристика галузей права. 5. Інститути права. Підгалузі права.

	6. Національне і міжнародне право як взаємопов'язані системи права.
22	<p>Тема 22. Система законодавства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і ознаки системи законодавства. 2. Співвідношення системи права і системи законодавства. 3. Структура системи законодавства та її види. 4. Галузі та інститути законодавства.
23	<p>Тема 23. Правова система.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і ознаки правової системи. 2. Структура правової системи. 3. Правова система і право.
24	<p>Тема 24. Типи (сім'ї) правових систем світу.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні типи (сім'ї) правових систем світу. 2. Романо-германський тип (сім'я) правових систем. 3. Англо-американський тип (сім'я) правових систем 4. Змішаний (конвергентний) тип правових систем - скандинавська і латиноамериканська групи 5. Релігійний тип (сім'я) правових систем. 6. Традиційний тип (сім'я) правових систем - далекосхідна та африканська групи.
25	<p>Тема 25. Нормативно-правовий акт. Види нормативно-правових актів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правовий акт, його ознаки та співвідношення з піднормативними актами. 2. Юридична сила нормативно-правових актів, їх види. 3. Закон та його ознаки. Співвідношення понять «закон» і «законодавчий акт». 4. Види законів. 5. Підзаконний нормативно-правовий акт.
26	<p>Тема 26. Дія нормативно-правових актів у часі, в просторі та за колом осіб. Систематизація нормативно-правових актів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дія нормативно-правових актів у часі. 2. Дія нормативно-правових актів в просторі та за колом осіб. 3. Поняття і форми систематизації нормативно-правових актів 4. Нормотворчий процес.
27	<p>Тема 27. Поняття і ознаки правовідносин. Підстави виникнення правовідносин.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і ознаки правовідносин. 2. Види правовідносин. 3. Підстави виникнення правовідносин. Структура правовідносин. 4. Фактичний (юридичний) склад, його ознаки та вид. 5. Правові презумпції як спосіб установлення юридичних фактів.
28	<p>Тема 28. Суб'єкти права як учасники правовідносин. Об'єкти правовідносин.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Суб'єкти права як учасники правовідносин. 2. Правосуб'єктність фізичних осіб як суб'єктів (учасників) правовідносин. 3. Юридичні особи як суб'єкти (учасники) правовідносин. 4. Об'єкти правовідносин.
29	<p>Тема 29. Тлумачення норм права.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та об'єктивна необхідність тлумачення норм права. 2. Способи тлумачення норм права. 3. Види тлумачення норм права за обсягом їх правового змісту. 4. Офіційне і неофіційне тлумачення норм права. 5. Акти офіційного тлумачення норм права.
	Тема 30. Правомірна поведінка і правопорушення.

30	<ol style="list-style-type: none"> 1. Правомірна поведінка, її ознаки, мотиви і види. 2. Зловживання правом. 3. Об'єктивно протиправне діяння. 4. Правопорушення: ознаки і види. 5. Юридичний склад правопорушення. 6. Причини правопорушень.
31	<p>Тема 31. Юридична відповідальність</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та ознаки юридичної відповідальності, її відмінність від інших видів державного примусу. 2. Принципи юридичної відповідальності. 3. Мета і функції юридичної відповідальності. 4. Види юридичної відповідальності, їх засоби. 5. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.

Заочна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК ЮРИДИЧНА НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теорія держави і права, об'єкт. предмет, завдання. 2. Функції теорії держави і права. 3. Загальні принципи в теорії держави і права. 4. Методи теорії держави і права. 5. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук.
2	<p>Тема 2. ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні теорії походження держави. 2. Публічна влада в первісному суспільстві. 3. Ознаки держави, якими вона відрізняється від публічної влади первіснообщинного ладу. 4. Загальні закономірності походження права і держави. 5. Особливості походження держави у різних народів світу
3	<p>Тема 3. ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ, СУТНІСТЬ ДЕРЖАВИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і ознаки держави. 2. Соціальна і державна влада. 3. Суверенітет держави.
4	<p>Тема 4. Основні теорії походження права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні теорії походження права. 2. Соціальне нормативне регулювання в первісному суспільстві. 3. Відмінності норм права від норм-звичаїв первісного суспільства. 4. Взаємозв'язок права і держави.
5	<p>Тема 5. Форми (джерела) права</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття і основні етапи (рівні) утворення права в державно-організованому суспільстві. 2. Джерело і форма права. Джерела (форми) права в державах світу і Україні.

	<ul style="list-style-type: none"> 3. Нормативно-правовий договір. 4. Правовий звичай. 5. Правовий прецедент. Прецеденти Європейського Суду з прав людини. 6. Релігійно-правовий текст.
6	<p>Тема 6. Праворозуміння. Сутність права.</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Основні концепції (типи) праворозуміння. 2. Багатозначність права. 3. Поняття та ознаки об'єктивного права. 4. Сутність права. <p>Цінність права.</p>

4.2. Плани практичних занять

Денна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК ЮРИДИЧНА НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА</p> <ul style="list-style-type: none"> 6. Теорія держави і права, об'єкт, предмет, завдання. 7. Функції теорії держави і права. 8. Загальні принципи в теорії держави і права. 9. Методи теорії держави і права. 10. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук.
2	<p>Тема 2. ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ</p> <ul style="list-style-type: none"> 6. Основні теорії походження держави. 7. Публічна влада в первісному суспільстві. 8. Ознаки держави, якими вона відрізняється від публічної влади первіснообщинного ладу. 9. Загальні закономірності походження права і держави. 10. Особливості походження держави у різних народів світу
3	<p>Тема 3. ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ, СУТНІСТЬ ДЕРЖАВИ</p> <ul style="list-style-type: none"> 4. Поняття і ознаки держави. 5. Соціальна і державна влада. 6. Суверенітет держави.
4	<p>Тема 4. ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ, СУТНІСТЬ ДЕРЖАВИ (продовження).</p> <ul style="list-style-type: none"> 4. 1. Суверенітет народу і його співвідношення з суверенітетом держави. 5. Суверенітет нації і його співвідношення з суверенітетом держави. 6. Типологія держав.
5	<p>Тема 5. Функції держави</p> <ul style="list-style-type: none"> 5. Поняття та види функцій держави. 6. Характеристика внутрішніх функцій держави. 7. Характеристика зовнішніх функцій держави. 8. Форми здійснення функцій держави її органами.
6	<p>Тема 6. Форма держави, її поняття, структура. Форма правління.</p> <ul style="list-style-type: none"> 5. Форма держави та її складові. 6. Монархія як форма державного правління. Види монархій.

	<p>7. Республіка як форм державного правління. Види республік.</p> <p>8. Особливості змішаних республік.</p>
7	<p>Тема 7. Форма держави. Форма державно-територіального устрою.</p> <p>4. Поняття форми державно-територіального устрою.</p> <p>5. Унітарні і федеративні держави як основні форми державно-територіального устрою.</p> <p>6. Конфедерація, співдружність, міждержавне об'єднання.</p>
8	<p>Тема 8. Форма держави. Форма державного (політичного) режиму.</p> <p>5. Поняття форми державного (політичного) режиму.</p> <p>6. Характеристика демократичного режиму. Види демократичного режиму.</p> <p>7. Характеристика та різновиди авторитарного режиму.</p> <p>8. Характеристика та різновиди тоталітарного режиму.</p>
9	<p>Тема 9. Механізм держави і державний апарат</p> <p>1. Механізм держави, ознаки, структура.</p> <p>2. Державний апарат як центральний елемент механізму держави.</p> <p>3. Державні органи як первинні елементи державного апарату.</p> <p>4. Державні підприємства і установи в механізмі держави.</p> <p>5. Поділ влади як принцип організації і діяльності державного апарату.</p> <p>6. Система «стримувань і противаг» як умова реалізації принципу поділу влади.</p> <p>7. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої, судової влади.</p> <p>8. Місцеві державні органи і органи місцевого самоврядування</p>
10	<p>Тема 10. Механізм держави і державний апарат</p> <p>1. Поділ влади як принцип організації і діяльності державного апарату.</p> <p>2. Система «стримувань і противаг» як умова реалізації принципу поділу влади.</p> <p>3. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої, судової влади.</p> <p>4. Місцеві державні органи і органи місцевого самоврядування</p>
11	<p>Тема 11. Демократична, правова, соціальна держава</p> <p>4. Поняття та ознаки демократичної держави</p> <p>5. Правова держава, поняття та ознаки.</p> <p>6. Соціальна держава.</p>
12	<p>Тема 12. Громадянське суспільство, його політична система і держава</p> <p>1. Поняття, ознаки і структура громадянського суспільства</p> <p>2. Взаємодія громадянського суспільства і держави.</p> <p>3. Політична система громадянського суспільства і місце в ній держави.</p> <p>4. Правова культура суспільства, її ознаки, структура, види.</p>
13	<p>Тема 13. Людина та її правовий статус.</p> <p>7. Людина, особа, громадянин: співвідношення понять.</p> <p>8. Правовий статус людини, його ознаки і структура</p> <p>9. Види правових статусів людини</p> <p>10. Теорія поколінь прав людини.</p> <p>11. Види основоположних прав і свобод людини і громадянина.</p> <p>12. Основні обов'язки людини і громадянина.</p>
14	<p>Тема 14. Основні теорії походження права</p> <p>5. Основні теорії походження права.</p> <p>6. Соціальне нормативне регулювання в первісному суспільстві.</p> <p>7. Відмінності норм права від норм-звичаїв первісного суспільства.</p> <p>8. Взаємозв'язок права і держави.</p>
	<p>Тема 15. Утворення права в державно- організованому суспільстві. Форми</p>

15	<p style="text-align: center;">(джерела) права</p> <p>8. Поняття і основні етапи (рівні) утворення права в державно-організованому суспільстві.</p> <p>9. Джерело і форма права. Джерела (форми) права в державах світу і Україні.</p> <p>10. Нормативно-правовий договір.</p> <p>11. Правовий звичай.</p> <p>12. Правовий прецедент. Прецеденти Європейського Суду з прав людини.</p> <p>13. Релігійно-правовий текст.</p> <p>14. Правова доктрина. Коментарі до юридичних текстів.</p>
16	<p>Тема 16. Праворозуміння. Сутність права.</p> <p>6. Основні концепції (типи) праворозуміння.</p> <p>7. Багатозначність права.</p> <p>8. Поняття та ознаки об'єктивного права.</p> <p>9. Сутність права.</p> <p>10. Цінність права.</p>
17	<p>Тема 17. Функції права. Принципи права.</p> <p>4. Функції права.</p> <p>5. Принципи права.</p> <p>6. Співвідношення права і закону.</p>
18	<p>Тема 18. Норми права в системі соціальних норм</p> <p>7. Соціальні норми.</p> <p>8. Технічні та техніко-юридичні норми.</p> <p>9. Норми моралі і норми права.</p> <p>10. Норми-звичаї та норми права.</p> <p>11. Корпоративні норми і норми права.</p> <p>12. Норма права, її ознаки.</p>
19	<p>Тема 19. Види норм права</p> <p>4. Класифікація норм права.</p> <p>5. Норми матеріального і процесуального права, їх взаємозв'язок і відмінність. Особливість процедурних норм матеріального права.</p> <p>6. Спеціалізовані (нетипові) норми права.</p>
20	<p>Тема 20. Структура норми права</p> <p>4. Структура норми права.</p> <p>5. Характеристика основних елементів структури норми права.</p> <p>6. Способи (прийоми) викладення норм права в приписах статей нормативно-правових актів. Співвідношення норми права і припису статті нормативно-правового акта.</p>
21	<p>Тема 21. Система права</p> <p>7. Поняття системи права, її структура.</p> <p>8. Приватне і публічне право як правові спільності.</p> <p>9. Галузі права.</p> <p>10. Загальна характеристика галузей права.</p> <p>11. Інститути права. Підгалузі права.</p> <p>12. Національне і міжнародне право як взаємопов'язані системи права.</p>
22	<p>Тема 22. Система законодавства</p> <p>5. Поняття і ознаки системи законодавства.</p> <p>6. Співвідношення системи права і системи законодавства.</p> <p>7. Структура системи законодавства та її види.</p> <p>8. Галузі та інститути законодавства.</p>

23	<p>Тема 23. Правова система.</p> <p>4. Поняття і ознаки правової системи.</p> <p>5. Структура правової системи.</p> <p>6. Правова система і право.</p>
24	<p>Тема 24. Типи (сім'ї) правових систем світу.</p> <p>7. Основні типи (сім'ї) правових систем світу.</p> <p>8. Романо-германський тип (сім'я) правових систем.</p> <p>9. Англо-американський тип (сім'я) правових систем</p> <p>10. Змішаний (конвергентний) тип правових систем - скандинавська і латиноамериканська групи</p> <p>11. Релігійний тип (сім'я) правових систем.</p> <p>12. Традиційний тип (сім'я) правових систем - далекосхідна та африканська групи.</p>
25	<p>Тема 25. Нормативно-правовий акт. Види нормативно-правових актів.</p> <p>6. Нормативно-правовий акт, його ознаки та співвідношення з піднормативними актами.</p> <p>7. Юридична сила нормативно-правових актів, їх види.</p> <p>8. Закон та його ознаки. Співвідношення понять «закон» і «законодавчий акт».</p> <p>9. Види законів.</p> <p>10. Підзаконний нормативно-правовий акт.</p>
26	<p>Тема 26. Дія нормативно-правових актів у часі, в просторі та за колом осіб. Систематизація нормативно-правових актів.</p> <p>5. Дія нормативно-правових актів у часі.</p> <p>6. Дія нормативно-правових актів в просторі та за колом осіб.</p> <p>7. Поняття і форми систематизації нормативно-правових актів</p> <p>8. Нормотворчий процес.</p>
27	<p>Тема 27. Поняття і ознаки правовідносин. Підстави виникнення правовідносин.</p> <p>6. Поняття і ознаки правовідносин.</p> <p>7. Види правовідносин.</p> <p>8. Підстави виникнення правовідносин. Структура правовідносин.</p> <p>9. Фактичний (юридичний) склад, його ознаки та вид.</p> <p>10. Правові презумпції як спосіб установлення юридичних фактів.</p>
28	<p>Тема 28. Суб'єкти права як учасники правовідносин. Об'єкти правовідносин.</p> <p>5. Суб'єкти права як учасники правовідносин.</p> <p>6. Правосуб'єктність фізичних осіб як суб'єктів (учасників) правовідносин.</p> <p>7. Юридичні особи як суб'єкти (учасники) правовідносин.</p> <p>8. Об'єкти правовідносин.</p>
29	<p>Тема 29. Тлумачення норм права.</p> <p>6. Поняття та об'єктивна необхідність тлумачення норм права.</p> <p>7. Способи тлумачення норм права.</p> <p>8. Види тлумачення норм права за обсягом їх правового змісту.</p> <p>9. Офіційне і неофіційне тлумачення норм права.</p> <p>10. Акти офіційного тлумачення норм права.</p>
30	<p>Тема 30. Правомірна поведінка і правопорушення.</p> <p>7. Правомірна поведінка, її ознаки, мотиви і види.</p> <p>8. Зловживання правом.</p> <p>9. Об'єктивно протиправне діяння.</p> <p>10. Правопорушення: ознаки і види.</p>

	<p>11. Юридичний склад правопорушення.</p> <p>12. Причини правопорушень.</p>
31	<p>Тема 31. Юридична відповідальність</p> <p>6. Поняття та ознаки юридичної відповідальності, її відмінність від інших видів державного примусу.</p> <p>7. Принципи юридичної відповідальності.</p> <p>8. Мета і функції юридичної відповідальності.</p> <p>9. Види юридичної відповідальності, їх засоби.</p> <p>10. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.</p>

Заочна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК ЮРИДИЧНА НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА</p> <p>6. Теорія держави і права, об'єкт, предмет, завдання.</p> <p>7. Функції теорії держави і права.</p> <p>8. Загальні принципи в теорії держави і права.</p> <p>9. Методи теорії держави і права.</p> <p>10. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук.</p>
2	<p>Тема 2. ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ</p> <p>6. Основні теорії походження держави.</p> <p>7. Публічна влада в первісному суспільстві.</p> <p>8. Ознаки держави, якими вона відрізняється від публічної влади первіснообщинного ладу.</p> <p>9. Загальні закономірності походження права і держави.</p> <p>10. Особливості походження держави у різних народів світу</p>
3	<p>Тема 3. ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ, СУТНІСТЬ ДЕРЖАВИ</p> <p>4. Поняття і ознаки держави.</p> <p>5. Соціальна і державна влада.</p> <p>6. Суверенітет держави.</p>
4	<p>Тема 4. Основні теорії походження права</p> <p>5. Основні теорії походження права.</p> <p>6. Соціальне нормативне регулювання в первісному суспільстві.</p> <p>7. Відмінності норм права від норм-звичаїв первісного суспільства.</p> <p>8. Взаємозв'язок права і держави.</p>
5	<p>Тема 5. Форми (джерела) права</p> <p>7. Поняття і основні етапи (рівні) утворення права в державно-організованому суспільстві.</p> <p>8. Джерело і форма права. Джерела (форми) права в державах світу і Україні.</p> <p>9. Нормативно-правовий договір.</p> <p>10. Правовий звичай.</p> <p>11. Правовий прецедент. Прецеденти Європейського Суду з прав людини.</p> <p>12. Релігійно-правовий текст.</p>

6	Тема 6. Праворозуміння. Сутність права. 5. Основні концепції (типи) праворозуміння. 6. Багатозначність права. 7. Поняття та ознаки об'єктивного права. 8. Сутність права. 9. Цінність права.
7	Тема 7. Функції права. Принципи права. 7. Функції права. 8. Принципи права. 9. Співвідношення права і закону.
8	Тема 8. Норми права в системі соціальних норм 13. Соціальні норми. 14. Технічні та техніко-юридичні норми. 15. Норми моралі і норми права. 16. Норми-звичаї та норми права. 17. Корпоративні норми і норми права. 18. Норма права, її ознаки.

5.Завдання для самостійної роботи

5.1. Денна форма

Додатковим видом самостійної роботи є написання студентом реферату або наукової доповіді (на вибір).

1. Для написання реферату необхідно опрацювати значну кількість літератури, не менше 10 джерел, відповідні законодавчі акти, лекційний матеріал тощо. При цьому доцільно на підставі аналізу джерел робити нотування, висновки. Це стосується і періодичної преси, і телерадіопередач. Це допоможе скласти план реферату.

Далі студент приступає до викладення думок, тобто починається написання реферату. Фактично це називається науковим дослідженням. Це будуть власні міркування з використанням окремих цитат інших авторів. На ці висловлювання потрібно робити посилання в тексті. Їх роблять по-різному. Наприклад, у самому тексті вказують автора і його працю, або в кінці сторінки з використанням індексів. Найкраще це робити в кінці реферату, де розміщений в алфавітному порядку список літератури з порядковими номерами. Тому в тексті після закінчення чужої фрази достатньо поставити квадратні дужки, в яких на першому місці стоїть порядковий номер літератури, а на другому – сторінка. Це виглядає, наприклад, так: [3; 25].

Варто прислухатись ще й до інших порад. Зокрема, неетично писати «на мою думку» тощо. Це стосується тих місць, де студент вводить нові поняття, визначення чи твердження. Краще зазначати «на нашу думку». Також не слід боятися не погоджуватися з думкою інших, навіть відомих вчених. При цьому треба обґрунтувати причину непогодження.

Існують певні вимоги до написання бібліографії інформаційного джерела. Так, спочатку пишуть прізвище автора, його ініціали. Потім назву праці, місце видання, рік і можна ще вказати кількість сторінок книги. Якщо праця автора розміщена у якомусь збірнику робіт, то після назви ставлять дві нахильні лінії, а далі пишуть назву збірника, місце, рік видання і на яких сторінках цей матеріал надрукований. При цьому інформаційні джерела треба писати мовою оригіналу.

Завершують реферат висновками. Тут необхідно вказати, чи досягнув автор мети дослідження, які конкретно отримав результати і чи можна їх використати у науково-практичній діяльності та інше. Непогано було б висловити свої пропозиції чи рекомендації з досліджуваної проблематики.

Кожен реферат повинен мати на початку вступ, але писати його потрібно після завершення змісту, висновків і списку літератури. У вступі роблять наголос на актуальності теми реферату, вказують авторів, які досліджували ці питання. Можна коротко висвітлити зміст окремих праць. Також потрібно вказати, що призвело до вибору даної теми. Далі треба сформулювати мету дослідження і методи його проведення. Крім того, обов'язково треба вказати, що автор хоче висловити у рефераті, які проблемні питання буде намагатись розкрити. Студенти повинні пам'ятати, що через оформлення реферату, через його зовнішній вигляд, викладач формує першу думку про зміст матеріалу. Це не означає, що потрібно використовувати дорогий папір та обкладинки, комп'ютерну верстку, яскраві фарби чи гарні малюнки. Це – справа автора. Але мова ведеться про інше, про ділову естетичну культуру. Вона полягає у вимогах, які висуваються до всіх праць.

Вимоги до оформлення реферату. По-перше, реферат може бути написаний від руки, але чітким почерком. Свої власні міркування рекомендується підкреслювати.

По-друге, необхідно на кожній сторінці залишати поля: 30-35 мм зліва (для підшивки), 20-25 мм зверху і знизу, 10 мм з правого боку.

По-третє, потрібно дотримуватись певного інтервалу між рядками тексту. Це допомагає кращому читанню і внесенню поправок чи зауважень викладача.

План реферату має міститись на початку тексту.

2. Наукова доповідь готується з обов'язковим розглядом дискусійного в науці питання з викладенням власної точки зору на дану проблему, яка підтверджується належними аргументами. Студентам надається можливість самостійно обрати тему доповіді за змістом дисципліни, яка має бути актуальною та дискусійною. Обравши тему, студент має узгодити її з викладачем, і тільки після цього перейти до підготовки доповіді. Оприлюднення доповіді відбувається на засіданні наукового гуртка, студентській науковій конференції або на семінарському занятті.

Тематика рефератів

1. Метод, методика, методологія теоретико-правової науки.
2. Значення теорії держави і права для майбутнього юриста.
3. Типологія влади за М. Вебером.
4. Держава у поглядах діячів Просвітництва.
5. Громадянське суспільство і правова держава.
6. Класики марксизму про сутність держави.
7. Функції сучасної Української держави.
8. Держава, право та економіка.
9. Теорія розподілу влад: історія і сучасність.
10. Система стримувань і противаг.
11. Історичні типи монархій.
12. Основні механізми трансформацій політичних режимів.
13. Поняття політичної системи в радянській і сучасній теорії держави і права.
14. Зв'язок держави з іншими елементами політичної системи.
15. Юридичне закріплення сучасної держави.
16. Досягнення, проблеми, перспективи побудови сучасної держави в Україні.
17. Теорії походження права.
18. Теорія природного права: минуле і сучасне.
19. Суспільна цінність права.
20. Співвідношення права, моралі і релігії на різних етапах розвитку українського суспільства.
21. Питання про структуру норми права у вітчизняній теоретико-правовій думці.
22. Мононорми.
23. Судовий прецедент як джерело права в Україні.
24. Вплив соціалістичної доктрини на розвиток радянського права.
25. Правотворчість і законотворчість.

26. Законодавчий процес в Україні.
27. Формування поняття галузі права у теоретико-правовій науці.
28. Система сучасного українського права.
29. Співвідношення понять „правова система” і „правова сім’я”.
30. Критерії класифікації сучасних правових систем.
31. Внесок українських вчених у розробку теорії правових систем.
32. Питання про типологію правової системи України.
33. Юридичні фікції.
34. Склад і зміст правовідносин.
35. Класифікація правозастосовчих актів.
36. Порівняльний аналіз нормативного правового акту і акту застосування права.
37. Види колізій у праві.
38. Категорії юридичної конфліктології.
39. Техніко-правові категорії.
40. Способи і обсяг тлумачення правових норм.
41. Правове виховання молоді.
42. Права і обов’язки студентів.
43. Шляхи запобігання правопорушенням.
44. Причини правопорушень.
45. Юридична відповідальність неповнолітніх.
46. Дисциплінарні правопорушення.
47. Правова політика держави.
48. Роль законності і правопорядку у функціонуванні держави.
49. Покоління прав людини.
50. Конституційні права, свободи і обов’язки громадян України.

1.2. Заочна форма

Обов’язковим видом самостійної роботи є виконання контрольної роботи.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Варіант 1

1. Проаналізуйте риси, зміст і функції правопорядку.
2. Які ви знаєте способи (форми) викладення норм права у статтях нормативно-правового акту?
3. Проаналізуйте систему права сучасної України.

Варіант 2

1. Складіть таблицю «Підгалузі та інститути права».
2. Проаналізуйте дію нормативно-правового акту в часі та просторі.
3. Чому правову державу називають якісно новим типом держави?

Варіант 3

1. Проаналізуйте функції права.
2. Складіть таблицю «Ознаки об’єктивного права».
3. Вкажіть ієрархію нормативно-правових актів.

Варіант 4

1. Складіть таблицю «Гарантії та механізми захисту прав людини в сучасних демократичних державах».
2. Проаналізуйте відомі вам концепції праворозуміння.

3. Дайте характеристику структури правосвідомості.

Варіант 5

1. Проаналізуйте функції правосвідомості.
2. Складіть план-конспект відповіді на тему «Ефективність механізму правового регулювання».
3. Розкрийте поняття змісту та об'єкту правовідносин.

Варіант 6

1. Визначте співвідношення системи права і правової системи.
2. Розкрийте поняття юридичних фактів.
3. Складіть схему «Види правотворчості».

Варіант 7

1. Визначте структуру системи права.
2. Дайте характеристику правового прецеденту як джерела права.
3. Складіть конспект відповіді на питання «Покоління прав людини».

Варіант 8

1. Проаналізуйте принципи правотворчості.
2. Вкажіть критерії виділення галузей права та охарактеризуйте систему галузей права в сучасній Україні.
3. Складіть план-конспект відповіді на тему «Юридична відповідальність неповнолітніх».

Варіант 9

1. Дайте характеристику нормативно-правового акту як джерелу права.
2. Проаналізуйте зв'язок і співвідношення держави і права.
3. Вкажіть відомі вам види правотворчості.

Варіант 10

1. Проаналізуйте співвідношення релігії і права як регуляторів суспільних відносин.
2. Складіть опорну схему-таблицю «Види тлумачення норм права за суб'єктами».
3. Встановіть співвідношення понять «права людини», «громадські свободи», «суб'єктивне право».

Варіант 11

1. Визначте ознаки юридичної відповідальності.
2. Вкажіть відомі вам класифікації норм права.
3. Складіть схему «Принципи законності».

Варіант 12

1. Проаналізуйте типи правомірної поведінки.
2. Проаналізуйте тексти конституцій ФРН, Швейцарії, Іспанії і визначте закріплені в них риси соціальної держави.
3. Визначте функції юридичної відповідальності та розкрийте їхній зміст.

Варіант 13

1. Розкрийте поняття норми права.
2. Надайте характеристику англо-американської правової системи.

3. Складіть розгорнутий конспект відповіді на тему «Види юридичної техніки».

Варіант 14

1. Проаналізуйте структуру норми права. Вкажіть види гіпотез, диспозицій і санкцій.
2. Дайте характеристику стадій правотворчості. Вкажіть етапи законодавчого процесу.
3. Складіть схему «Джерела права в Україні».

Варіант 15

1. Порівняйте відомі вам визначення поняття юридичної відповідальності, надані вченими – представниками різних юридичних шкіл.
2. Визначте ознаки і юридичний склад правопорушення.
3. Складіть схему «Викривлення правосвідомості».

Варіант 16

1. Розкрийте поняття юридичних презумпцій та фікцій.
2. Проаналізуйте причини виникнення і шляхи подолання правового нігілізму.
3. Складіть схему «Види правопорушень».

Варіант 17

1. Розкрийте зміст поняття і проаналізуйте структуру правосвідомості.
2. Визначте поняття і проаналізуйте специфіку правозастосування.
3. Складіть таблицю «Класифікації правових систем».

Варіант 18

1. Надайте характеристику романо-германської правової системи.
2. Вкажіть способи (прийоми) тлумачення норм права.
3. Складіть схему-конспект відповіді на тему «Способи розв'язання колізій у праві».

Варіант 19

1. Дайте характеристику видів тлумачення норм права за обсягом.
2. Наведіть відомі вам класифікації і вкажіть види правових норм.
3. Складіть схему «Види юридичної відповідальності».

Варіант 20

1. Дайте характеристику суб'єктів правовідносин.
2. Визначте елементи і функції правової культури.
3. Складіть таблицю «Причини появи прогалин у праві та способи подолання прогалин у практиці правозастосування».

Варіант 21

1. Вкажіть види правопорушень.
2. Проаналізуйте форми реалізації права.
3. Складіть опорну схему-таблицю «Стадії механізму правового регулювання».

Варіант 22

1. Проаналізуйте відомі вам види систематизації нормативно-правових актів.
2. Вкажіть, які критерії класифікації основних правових систем сучасності пропонувались протягом XX – початку XXI ст.
3. Складіть таблицю «Порівняльний аналіз моралі і права як регуляторів суспільних відносин».

Варіант 23

1. Визначте місце права в системі соціальних норм.
2. Проаналізуйте договір нормативного змісту як джерело права.
3. Визначте функції права в соціальній державі.

Варіант 24

1. Вкажіть ознаки і сутність права.
2. Визначте специфіку законодавчої і правозастосовчої техніки.
3. Складіть конспект відповіді на тему «Субсидіарні норми».

Варіант 25

1. Визначте види тлумачення норм права за суб'єктами.
2. Розкрийте сутність стадій правового регулювання.
3. Складіть розгорнутий план-конспект відповіді на тему «Сучасні концепції праворозуміння».

Варіант 26

1. Розкрийте поняття і проаналізуйте зміст правотворчості.
2. Вкажіть принципи і гарантії законності.
3. Складіть таблицю «Техніко-правові категорії».

Варіант 27

1. Розкрийте поняття механізму правового регулювання.
2. Проаналізуйте функції і вкажіть види правової культури.
3. Складіть опорну схему «Структура правовідносин».

Варіант 28

1. Розкрийте аспекти поняття і визначте структуру законності.
2. Складіть схему «Співвідношення нормативного правового та інтерпретаційного актів»
3. Чим соціалістична правова система відрізняється від романо-германської?

Варіант 29

1. Розкрийте сутність поняття юридичної техніки.
2. Проаналізуйте ознаки і структуру правовідносин.
3. Проаналізуйте інститут прав людини в Україні.

Варіант 30

1. Розкрийте сутність правової держави і громадянського суспільства та проаналізуйте їхній зв'язок.
2. Дайте характеристику системи права в державах романо-германської правової системи.
3. Складіть схему «Склад правопорушення».

6. Забезпечення освітнього процесу

Проекційне мультимедійне обладнання (проектор, екран, ноутбук/комп'ютер); Доступ до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi; OS: Windows, Android, iOS; Browsers: Chrome / Opera / Mozilla Firefox / MS Edge; Програмне забезпечення: Word, Excel, PowerPoint; Skype, Zoom, Google Meet; Система електронного навчання Moodle 3.9; Тренінгова аудиторія (дошка, фліпчарт, маркери).

7. Підсумковий контроль

Питання до заліку (ДФН):

1. Теорія держави і права, об'єкт, предмет, завдання.
2. Функції теорії держави і права.
3. Загальні принципи в теорії держави і права.
4. Методи теорії держави і права.
5. Місце теорії держави і права в системі юридичних наук.
6. Основні теорії походження держави. Патріархальна та теологічна теорія.
7. Основні теорії походження держави. Договірна та теорія насильства.
8. Основні теорії походження держави. Органічна теорія та класова теорія.
9. Публічна влада в первісному суспільстві.
10. Ознаки держави, якими вона відрізняється від публічної влади первіснообщинного ладу.
11. Загальні закономірності походження права і держави.
12. Особливості походження держави у різних народів світу
13. Поняття і ознаки держави.
14. Соціальна і державна влада.
15. Суверенітет держави.
16. Суверенітет народу і його співвідношення з суверенітетом держави.
17. Суверенітет нації і його співвідношення з суверенітетом держави.
18. Типологія держав. Формаційний підхід.
19. Типологія держав. Цивілізаційний підхід.
20. Сутність держави.
21. Поняття та види функцій держави.
22. Характеристика внутрішніх функцій держави.
23. Характеристика зовнішніх функцій держави.
24. Форми здійснення функцій держави її органами.
25. Форма держави та її складові.
26. Монархія як форма державного правління. Види монархій.
27. Республіка як форма державного правління. Види республік.
28. Особливості змішаних республік.
29. Поняття форми державно-територіального устрою.
30. Унітарні держави як форма державно-територіального устрою.
31. Федеративні держави як форма державно-територіального устрою.
32. Конфедерація як форма державно-територіального устрою.
33. Співдружність, міждержавне об'єднання.
34. Поняття форми державного (політичного) режиму.
35. Характеристика демократичного режиму.
36. Види демократичного режиму.
37. Характеристика авторитарного режиму.
38. Різновиди авторитарного режиму.
39. Характеристика тоталітарного режиму
40. Різновиди тоталітарного режиму.
41. Механізм держави, ознаки, структура.

42. Державний апарат як центральний елемент механізму держави.
43. Державні органи як первинні елементи державного апарату.
44. Державні підприємства і установи в механізмі держави.
45. Поділ влади як принцип організації і діяльності державного апарату.
46. Система «стримувань і противаг» як умова реалізації принципу поділу влади.
47. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої, судової влади.
48. Місцеві державні органи і органи місцевого самоврядування
49. Поняття та ознаки демократичної держави.
50. Поняття та ознаки правової держави.
51. Розвиток ідеї соціальної держави.
52. Поняття та ознаки соціальної держави.
53. Класифікація соціальних держав.
54. Україна – демократична, правова і соціальна держава.
55. Поняття, ознаки та структура громадянського суспільства.
56. Взаємодія громадянського суспільства і держави.
57. Політична система громадянського суспільства.
58. Ознаки, якими держава відрізняється від політичних партій.
59. Правова культура суспільства, її ознаки.
60. Структура правової культури суспільства.

Питання до іспиту (ДФН, ЗФН)

1. 1. Теорія держави і права, об'єкт, предмет, завдання.
2. Основні теорії походження держави. Патріархальна та теологічна теорія.
3. Основні теорії походження держави. Договірні та теорія насильства.
4. Основні теорії походження держави. Органічна теорія та класова теорія.
5. Публічна влада в первісному суспільстві.
6. Суверенітет держави.
7. Типологія держав. Формаційний підхід.
8. Типологія держав. Цивілізаційний підхід.
9. Сутність держави.
10. Поняття та види функцій держави.
11. Форма держави та її складові.
12. Монархія як форма державного правління. Види монархій.
13. Республіка як форма державного правління. Види республік.
14. Особливості змішаних республік.
15. Поняття форми державно-територіального устрою.
16. Унітарні держави як форма державно-територіального устрою.
17. Федеративні держави як форма державно-територіального устрою.
18. Конфедерація як форма державно-територіального устрою.
19. Співдружність, міждержавне об'єднання.
20. Поняття форми державного (політичного) режиму.
21. Характеристика демократичного режиму.
22. Характеристика авторитарного режиму.
23. Характеристика тоталітарного режиму
24. Механізм держави, ознаки, структура.
25. Державний апарат як центральний елемент механізму держави.
26. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої, судової влади.

27. Поняття та ознаки демократичної держави.
28. Поняття та ознаки правової держави.
29. Поняття та ознаки соціальної держави.
30. Поняття, ознаки та структура громадянського суспільства.
31. Взаємодія громадянського суспільства і держави.
32. Політична система громадянського суспільства.
33. Правова культура суспільства, її ознаки.
34. Поняття, ознаки і структура громадянського суспільства
35. Основні теорії походження права.
36. Взаємозв'язок права і держави.
37. Джерело і форма права.
38. Нормативно-правовий договір.
39. Правовий звичай.
40. Правовий прецедент.
41. Релігійно-правовий текст.
42. Правова доктрина. Коментарі до юридичних текстів
43. Основні концепції (типи) праворозуміння.
44. Поняття та ознаки об'єктивного права.
45. Функції права.
46. Принципи права.
47. Співвідношення права і закону.
48. Соціальні норми.
49. Норми моралі і норми права.
50. Норми-звичаї та норми права.
51. Корпоративні норми і норми права.
52. Норма права, її ознаки.
53. Класифікація норм права.
54. Структура норми права.
55. Характеристика основних елементів структури норми права.
56. Способи (прийоми) викладення норм права в приписах статей нормативно-правових актів.
57. Поняття системи права, її структура.
58. Приватне і публічне право як правові спільності.
59. Галузі права.
60. Інститути права. Підгалузі права.
61. Поняття і ознаки системи законодавства.
62. Співвідношення системи права і системи законодавства.
63. Галузі та інститути законодавства.
64. Поняття і ознаки правової системи.
65. Структура правової системи.
66. Поняття «тип (сім'я)» правових систем.
67. Романо-германський тип (сім'я) правових систем.
68. Англо-американський тип (сім'я) правових систем
69. Змішаний (конвергентний) тип правових систем - скандинавська і латиноамериканська групи
70. Релігійний тип (сім'я) правових систем.
71. Традиційний тип (сім'я) правових систем - далекосхідна та африканська групи.
72. Нормативно-правовий акт, його ознаки та співвідношення з піднормативними актами.

73. Юридична сила нормативно-правових актів, їх види.
74. Закон та його ознаки. Співвідношення понять «закон» і «законодавчий акт».
75. Підзаконний нормативно-правовий акт.
76. Дія нормативно-правових актів у часі.
77. Дія нормативно-правових актів в просторі та за колом осіб.
78. Поняття і форми систематизації нормативно-правових актів
79. Поняття і ознаки правовідносин.
80. Підстави виникнення правовідносин. Структура правовідносин.
81. Фактичний (юридичний) склад, його ознаки та вид.
82. Суб'єкти права як учасники правовідносин.
83. Об'єкти правовідносин.
84. Способи тлумачення норм права.
85. Правомірна поведінка, її ознаки, мотиви і види.
86. Правопорушення: ознаки і види.
87. Юридичний склад правопорушення.
88. Причини правопорушень.
89. Поняття та ознаки юридичної відповідальності, її відмінність від інших видів державного примусу.
90. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.

Зразок залікового білету:

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Спеціальність 081 «Право»
Семестр I
Навчальна дисципліна «Теорія держави і права»

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ № 0

1. Внутрішні функції держави.
2. Унітарна держава: поняття і ознаки.

Затверджено на засіданні кафедри історії та теорії держави і права
Протокол № _____ від «__» _____ 20__ року

Завідувач кафедри історії та теорії держави і права _____ **І. С. Лісна**
Екзаменатор _____ **О.В. Валецька**

Зразок екзаменаційного білету:

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Спеціальність 081 «Право»
Семестр II
Навчальна дисципліна «Теорія держави і права»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Функції теорії держави і права.
2. Нормативно-правовий акт як джерело права
3. Характеристика соціалістичної правової системи

Затверджено на засіданні кафедри історії та теорії держави і права

Протокол № _____ від «__» _____ 20__ року

Завідувач кафедри історії та теорії держави і права _____ **І. С. Лісна**

Екзаменатор _____ **О.В. Валецька**

8. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма навчання

I семестр

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Участь в обговоренні питань, винесених на семінарське заняття (7 б. х 7 з. + 6 б. х 1 зан.) = 55	55
2	Написання реферату/тез наукової доповіді	15
4.	Залік	30
	Всього	100

II семестр

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Усна відповідь на семінарському занятті	55 (11*5)
2	Реферат	5
3	Іспит	40
	Всього	100
Самостійна робота		
1	Тези доповіді на студентську конференцію	10
2	Участь у заходах неформального навчання	10
	Всього	100

Заочна форма навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Усна відповідь на семінарському занятті	15 (3*5)
2	Контрольна індивідуальна робота	45
3	Доповідь	10
4	Залік	30
	Всього	100
Самостійна робота		
1	Тези доповіді на студентську конференцію	10
2	Участь у заходах неформального навчання	10
	Всього	120

Оцінювання роботи студента на семінарському занятті відбувається на основі таких критеріїв (указані бали за ІІІ семестри):

Високий рівень (5). Студент має глибокі, міцні і систематичні знання всіх теоретичних положень теми, може не тільки вільно сформулювати, але й самостійно довести важливі висновки, принципи, використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання, пов'язати матеріал теми з раніше отриманими знаннями з уже вивчених юридичних та загальноосвітніх дисциплін. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатнім рівнем узагальненості знань. Студент самостійно розв'язує типові задачі різними способами, стандартні, комбіновані й нестандартні казуси, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При виконанні практичних завдань студент дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати.

Рівень вище середнього (4). Студент знає і може самостійно сформулювати основні поняття, категорії і принципи теми, а також пов'язати їх з реальними явищами, може привести вербальне формулювання основних теоретичних положень теми, навести приклади їх застосування в практичній діяльності, може самостійно довести їх. Демонструє здатність пов'язати матеріал теми з раніше отриманими знаннями з дисципліни. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим. Студент самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) казуси і завдання, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій та перетворень, може самостійно сформулювати типову задачу за її словесним описом, скласти типову схему та обрати раціональний метод розв'язання, здатний провести аналіз і узагальнення результату. При вирішенні фабули студент може самостійно підготувати нормативну базу, виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки

Середній рівень (3). Студент знає основні поняття, категорії і термінологію теми, може сформулювати базові принципи теми, пов'язати їх з деякими реальними явищами, може привести в основному вірне вербальне формулювання основних теоретичних положень теми, навести окремі приклади їх застосування в практичній діяльності, але не завжди може самостійно довести їх. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь в основному логічна, але розуміння не є узагальненим. Студент в цілому самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) казуси і завдання, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій, допускає незначну кількість помилок, які виправляє самостійно, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. При вирішенні фабули студент може за допомогою викладача підготувати нормативну базу, виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки.

Достатній рівень (2). Студент відтворює основні поняття і визначення теми, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії, знає істотні ознаки (засади) основних інститутів та їх відмінність, може визначити окремі термінологічні дефініції теоретичного положення за словесним формулюванням і навпаки; допускає помилки, які повною мірою самостійно виправити не може. Студент може розв'язати найпростіші типові задачі за зразком, виявляє здатність виконувати основні елементарні аналізи, але не спроможний самостійно сформулювати задачу за словесним описом і визначити метод її розв'язання. При вирішенні фабули студент виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але з помилками, які виправляє за вказівкою викладача; робить в основному вірні висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи.

Низький рівень (1). Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу теми елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про закони і правові

явища. У відповіді цілком відсутня самостійність. Студент знайомий лише з деякими основними поняттями та визначеннями теми, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення теорії (рис, принципи). Не здатний пов'язати матеріал теми з раніше вивченим матеріалом. При вирішенні фабули студент вміє користуватися окремими законодавчими положеннями, але не може самостійно виконати роботу і зробити висновки.

Оцінювання контрольної роботи студента відбувається на основі таких критеріїв:

Контрольна робота складається з трьох завдань: двох теоретичних завдань та аналітичного завдання. Студенти обирають варіант контрольної роботи за нумерацією прізвища в журналі групи.

Під час відповіді на теоретичне питання студент має продемонструвати високий рівень науково-теоретичної підготовки, що передбачає розуміння його теоретичної сутності, практики застосування норм права, власного розуміння його сутності. Студент також має показати знання науково-методологічних підходів, що притаманні даній навчальній дисципліні, позицій, точок зору вчених юристів з даного питання. Зрештою, оперуючи отриманими знаннями, студент має викласти власне бачення відповіді поставленого питання.

У тому разі, коли студент поділяє позицію щодо поставленого питання, яка висвітлена у спеціальній літературі, то має аргументувати правильність свого вибору та прийнятність саме обраної позиції.

Аналітичне завдання складене таким чином, щоб студент продемонстрував рівень аналітичного мислення, вміння порівнювати правові явища, робити висновки.

Контрольна робота надається на перевірку у термін, визначений деканатом, але не пізніше ніж за два тижні до початку сесії. Якщо робота буде надана у пізніший строк, то вона розглядатися викладачем не буде та буде оцінена як незадовільна.

Контрольна робота, яка була надана своєчасно, вважається захищеною, якщо вона :

- відповідає вимогам до написання контрольної роботи;
- не дублює будь-яку іншу роботу студентів;
- написана за темами відповідного варіанту.

Варіанти завдань і вимоги до контрольної роботи подаються в системі Moodle. Виконана контрольна робота завантажується в електронному вигляді в систему Moodle за 2 тижні до початку іспитово-залікової сесії.

Усна відповідь на семінарських заняттях включає в себе: опитування по будь-якому питанню, винесеному на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших студентів, запитання студентів до інших студентів, доповнень відповідей інших студентів, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше), вирішення ситуаційних завдань з необхідною аргументацією та посиланням на законодавство. Максимальна кількість балів може бути виставлена студентам, підготовленим до відповідей на усі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями, як: правильність відповідей на питання, повнота і конкретність відповіді, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов'язати теорію з практикою, логіка і аргументованість викладу думок, культура мови.

Доповіді: передбачає поглиблене вивчення студентом окремого питання з курсу дисципліни та виконання наукового огляду обраної теми (за погодженням з викладачем)

із зазначенням використаної літератури; за виконання доповіді студент може отримати максимально 10 балів.

Критерії оцінювання тез доповіді: актуальність проблеми, ступінь розкриття предмету дослідження, наявність узагальнень альтернативних теоретичних підходів в межах досліджуваної проблеми, обсяг та якість опрацьованих інформаційних джерел, стильова єдність тексту, наявність наукової новизни, дотримання вимог академічної доброчесності, оформлення використаних джерел відповідно до ДСТУ 8302:2015.

Критерії оцінювання участі у заходах неформального навчання: відповідність теми заходу тематиці навчальної дисципліни, за узгодженням з викладачем, наявність сертифікату про участь у відповідних заходах.

9. Рекомендовані джерела інформації

9.1. Основні:

1. Загальна теорія держави і права . За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. Х.: Право, 2012.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права і держави. Навч. посібник. Вид. 5. К.: Атіка, 2011.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Підручник. 12-е вид. Пер. з рос. Х.: Консум, 2013.

9.2. Додаткові:

4. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права. К.: Атіка, 2016.
5. Котюк В.О. Основи держави і права. К.: Юрінком Інтер, 2014.
6. Лисенков С.П. Загальна теорія держави і права. К.: Юрінком Інтер, 2016.

10. Інформаційні ресурси

Адреси в глобальній комп'ютерній мережі Internet

1. <http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України
2. <http://www.president.gov.ua> – офіційне інтернет-представництво Президента України
3. <http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал (Кабінет Міністрів України)
4. <http://mvs.gov.ua> – Міністерство внутрішніх справ
5. <http://www.minjust.gov.ua> – Міністерство юстиції України
6. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
7. <http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України
8. <http://www.scilib.univ.kiev.ua> – бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка
9. <http://www.ukma.kiev.ua> – наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія
10. <http://library.nlu.edu.ua/> – наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
11. <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/index.htm> – Форум права (електронне наукове фахове видання)